

BÖLGE AĞIZLARINDAKİ ATASÖZLERİNDE GÜLMECE UNSURLARI ELEMENTS OF HUMOR IN PROVERBS IN DIALECTS

Merve YORULMAZ KAHVE*

Öz

Atasözleri, içinde doğdukları milletlerin maddî ve manevî kültür öğelerini yansıtan, ortak ve millî bir şuurun ürünleridir. Ait oldukları milletin yaşam tarzı, nelere ağlayıp nelere güldüğü, olaylara karşı tutumu gibi pek çok şeyi atasözlerinde bulmak mümkündür. Türk dili zengin bir sözlü geleneğe sahiptir. Bu sözlü gelenek içinde önemli bir yeri olan atasözleri de gerek yazın dilimizde yaşayanlar gerekse bölge ağızlarında kullanılanlar açısından zengin bir kültürü teşkil etmektedir. Türkiye Türkçesi ağızları, atasözleri açısından oldukça dikkat çekicidir. Eski kaynaklarda geçen atasözlerinin yanı sıra yalnız ağızlara özgü ilginç biçimlerin de yaşadığı ağızlar, bu yönüyle incelenmeye değer bir sözvarlığı sunmaktadır.

Yaşam boyunca karşılaşılan olaylar, insan davranışları, özellikle karşıtlık ve benzetmelerin yarattığı gülmece ile atasözlerinde özgün bir biçimde kullanılmıştır. İşlek bir aklın ve kıvrak bir zekânın ürünü olan atasözlerinde gülmece, dilin söyleme dayalı mekaniğindeki uygunsuzluklardan yola çıkarak işlenmiştir.

Bu çalışmada bölge ağızlarından derlenen yaklaşık 4248 atasözü, söz komiği açısından incelenecektir. Gülmeceyi yaratan unsurlar; sözcük oyunu, etnik mizah, basmakalıp sözler, ticaret hayatı ve aşağılama ya da şiddet içerikli mizah başlıkları altında tasnif edilerek incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölge Ağızlarındaki Atasözleri, Etnik, Gülmece, Söz Komiği, Sözcük Oyunu.

Abstract

Proverbs are the outcomes of the common and national culture that reflect the material and spiritual culture of the nation. It is possible to find in proverbs that belong to the lifestyle of the nation that the people laugh and cry.

Proverbs that have importance in this literature tradition contains a rich culture in dialects.

Not only the proverbs found in old sources but also the proverbs in dialects presents a valuable features to analyze.

The events through our lives, human behaviors especially similarities and dissimilarities that create humor was used in proverbs.

Humor of cleverness was used based upon the spoken languages inappropriateness.

About 4248 proverbs gathered together from the dialects will be analyzed from the perspective of literature humor. The elements of humor will be analyzed from the perspective of play on words/pun, ethnical humor, stereotype/cliché, trade life, humiliation or humor titles including violence.

Keywords: Proverbs in Dialects, Dissimilarities, Humor, Literature Humor, Inappropriateness.

Giriş

Atasözleri, içinde doğdukları milletlerin maddî ve manevî kültür öğelerini yansıtan ortak ve millî bir şuurun ürünleridir. Ait oldukları milletin yaşam tarzı, nelere ağlayıp nelere güldüğü, olaylara karşı tutumu gibi pek çok şeyi atasözlerinde bulmak mümkündür. Yaşam boyunca karşılaşılan olaylar, insan davranışları özellikle karşıtlık ve benzetmelerin yarattığı gülmece ile atasözlerinde özgün bir biçimde kullanılmıştır. İşlek bir aklın ve kıvrak bir zekânın ürünü olan atasözlerinde gülmece, dilin söyleme dayalı mekaniğindeki uygunsuzluklardan yola çıkarak işlenmiştir.

1. Atasözü Kavramı

Atasözü için TDK'nin yaptığı tanımlamalar şu şekildedir:

a. (ata'sözü): Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel: Her atasözü yerleşmiş bir itiyadın, bir âdetin, bir huyun söz biçimine girmesi, böylelikle perçinleşmesi demektir. -N. Hikmet.

Güncel Türkçe Sözlük

Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz: Alet işler, el övünür. Ak akça kara gün içindir. Çalma elin kapısını, çalarlar kapını. Ağlamayan çocuğa meme vermezler. Keskin sirke küpüne zarar. Çobansız koyunu kurt

* Okutman, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türk Dili Böl. Bşk.lığı.

kapar. Taşıma su ile değirmen dönmez. Güvenme varlığa düşersin darlığa. Bakarsan bağ, bakmazsan dağ vb.

BSTS / Gramer Terimleri Sözlüğü 2003

Halkın, doğal ve toplumsal olaylarla ilgili kanıtlarını belirleyen özlü, kısa, geleneksel halk anlatımı. (Bu anlatım genellikle uyaklı, benzer, karşıt anlamlı, eş sesli sözcüklerle sözcük oyunlarından oluşmaktadır.)

BSTS / Halkbilim Terimleri Sözlüğü 1978

Tanımlarda da görüldüğü gibi atasözleri toplumların hafızasında yaşayan ve aslında sözlü geleneğe ilk olarak ortaya çıkıp gelişen kalıp sözlerdir.

Her dilde, o dili konuşan ulusun yaşamda edindiği deneyimleri, vardığı yargıları, o ulusun bilgeliğini yansıtan atasözleri bulunur. Atasözleri, bir dili konuşan ulusun maddî ve manevî kültürünü, yaşadığı ortamı ve yaşam koşullarını yansıtır. Bu atasözleri zaman içinde yitirilebilmekte, bir bölümü sözcükleri değişerek bir bölümü de hemen hiç değişmeden yaşamlarını sürdürmektedir. Kimi atasözleri de ülkenin ortak yazın dilinde kullanılmaz olmakla birlikte, dilin birçok eski ögesini barındıran ağızlarda varlıklarını koruyabilmektedir.

Anadolu ağızlarımız, atasözleri açısından da dikkati çeken bir zenginlik sergilemektedir. Ağızlarda, yazın dilimizde kullanılmaların yanında eski kaynaklarda geçen atasözlerinin de yaşamakta olduğu görülmekte, ayrıca, bütünüyle ağızlara özgü ilginç örneklerle karşılaşmaktadır. Yaşam boyunca karşılaşılan gerçekler, olaylar ve insanların çeşitli davranışları, Anadolu ağızlarında özgün atasözleriyle dile getirilmiştir. (Aksan,2002:164)

2. Mizah Kavramı

a. (miza:lı) ed. Gülmece: İnci gibi güzel bir yazısı ve mizaha da istidadı varmış.-Y. K. Beyatlı.

Güncel Türkçe Sözlük'te "gülmece" olarak yer alan mizah kavramı hakkındaki tanımlamalar M.S. I. yüzyıldan bu güne çeşitlilik göstererek gelmiştir. "Gülmenin özüne, eğer böyle bir şey varsa tabii, ulaşmadaki güçlüğü bir kısmı, gülmeyi insanî duygu ve davranışlar arasında sınıflandırmanın bile hiç de açık ve seçik olmamasından kaynaklanmaktadır (Morreall; 1997: 5). "Nükte", "mizah" ve "komik" terimleriyle varyantlaşan mizah kavramının tek bir kalıp tanıma ulaşamamasının en büyük nedenleri arasında insanın, görsel veya işitsel uyarıcıyı komik bulmasını sağlayan algıdaki değişkenlik gelmektedir. Bu değişkenlik, özünde, kişinin yetiştiği toplum ve kültürden kişinin yaşı ve cinsiyetine kadar uzanan bir sınırı kapsamaktadır.

Mizah, yaşatılan bütün ürünlerle beslenir. Mizahın özünde bağlı bulunduğu kültüre ait örnek değerler ve ahlak anlayışı yatar. Din, gelenek ve güncel yaşam halk kültürü ürünlerini besleyen diğer kaynaklardır. Mizaha hayatın hemen her ögesi girer. Ancak başkalarına aktarıldığında bir forma girerek edebiyata yansır. Söz olarak doğan mizah yazıya geçirildiğinde edebî bir kimliğe bürünür (Pala, 1999:II-IV) Gerek Türk gerekse Dünya Edebiyatı düşünüldüğünde mizah üzerine yapılmış çalışmaların varlığı görülecektir. Çünkü konusu her ne olursa olsun mizah, toplumsal eleştirinin en ince ve zekâ ürünü yansımasıdır.

3. Mizah Türleri

3.1. Sözcük Oyunu

Mizahta sözcük oyunu, bazı kelimelerin iki anlamıyla kullanılmasıyla oluşturulur. Bu tür; insanoğlunun zekâ ve söz yeteneğini gözler önüne sermektedir. Sözcük oyunuyla kurgulanan atasözleri, muhatabını sözcük oyunları ile etkileyerek zekâ ürünü gülmecelere sebep olmaktadır.

Bölge ağızlarından derlenen atasözleri içerisinde sözcük oyunları ile kurgulanmış gülmece içerikli olanlar da fazla sayıdadır. Kullanılan sözcükler bazen mübalağalı bazen tevriyeli bazen de kinayeli olarak kullanılmıştır.

Aç kedi dolap deler.(Kuyucak-Ay.)

Aç kurdun evinde ciğer, kele ne arasın? (Karakoçan-El.)

Aç olan taşı kemirir.(Darende-Ml.)

Aç yaşarım, kuyruğu dik yaşarım.(Canik-Malazgirt-Tn.;-Vn.)

Ağustosta beyni kaynamayanın, zemheride kazanı kaynamaz. (Gündüzbey-Ml.)

Ak köpeğe koyun diye sarılma. (Ayaş-Ank.)

Ak tumana gök mavi yamalık vurulmaz.(Yeşilyurt-Ml.)

Alacaklı, camuştan kuvvetlidir. (Vn.)

Alçacık eşek binmeye kolaydır, yünlüce koyun yolmaya kolaydır. (Emirdağ-Af.)

Alçak tavuk kendini ferik gösterir.(Ayaş-Ank.)

- Allı gelin olmuş, pullu evlenmiş.(Yeşilyurt-Ml.)
Amanet eşiğinin haltonu gevşek olur.(Ayaş-Ank.)
Anadan olur bızak, şamdan olur kozak.(Acıpayam-Dz.)
Anandan evvel ahıra girme.(Akkuş-Or.)
Aptalda gümüş masat ne gezer.(-Gaz.)
Arap at, kıl çulun içinde de belli olur.(Bahçe-Ada.)
Arsıza ar neylesin, gömleği yok don neylesin.(Feke-Ada.)
Asıl azmaz, bal kokmaz; kokarsa yağ kokar, aslında ayran var. (Mihalliçcik-Es.)
Aslanlar kazanır, tilkiler yer.(Yeşilyurt-Ml.)
At ile eşek tepişince arada sahibi ezilir.(İspir-Ezm.)
Aynın otuz iki türküsü varmış armut üstüne.(Gürün-Sv.)
Az yiyen tazi, çok yiyen kuzu olur.(Ağın-El.)
Balık tutanın götü yaş gerek.(-Bt.)
Batacak ördek götün götün gider.(-Vn.)
Bir alaca dananın şerri yedi köye dokunur.(-Ar.)
Bir bit yedi köyü gezer.(Mudurnu-Bo.)
Bir çocuğun kırk ebesi olursa, ya kör olur ya topla.(Isp.)
Bir ipte iki maymun oynamaz.(Akkuş-Or.)
Bir küllükte bir horoz olur.(Ayaş-Ank.)
Bir topal bit, bir gecede yedi yastık dolaşır.(Karaağaç-Isp.)
Bostancıya kelek satılmaz.(Mudurnu-Bo.)
Boş aslan yatağında, tilki kuyruk sallar.(Mudurnu-Bo.)
Boynuz öküze, semer eşiğe yük olmaz.(Yeşilyurt-Ml.)
Budalanın yağı çok olursa sakalına sürer.(Ayaş-Ank.)
Büyük tekerlek nereye giderse küçük tekerlek onu takip eder.(Mihalliçcik-Es.)
Canı sopa isteyen keçi, çobanın azığını yermiş.(Pınarbaşı-Ky.)
Çay kıyından tarla alma sel alır, kırkıdan sonra kız alma el alır.(Paçacıoğlu-Uş.)
Çok gezen ayağa bok bulaşır.(-Gaz.)
Dere issizleşince, tilki bey kesilir.(Emirdağ-Af.)
Deve çölde, şahin kolda gezer.(Ayaş-Ank.)
Dirgen yiyen sığa bir daha harmana gelmez.(Feke-Ada.)
Dolu testi su almaz.(Dazkırı-Af.)
Doluya tutulan, yağmurdan korkmaz.(-Bt.)
Dürtmeyince eşek gitmez.(Yeşilyurt-Ml.)
Eceli dolan yılan, yol üstünde yatar.(Ünye-Or.)
Ekli kuyruk tez kopar.(-Isp.)
El ağzıyla çorba içilmez.(Aksaray-Nğ.)
El eliyle diken yolma, ne yazık o dikene.(-Ar.)
El eliyle yılan utma, yılan da yazıktır.(Mesudiye-Or.)
Enik büyür it olur, yavşak büyür bit olur.(Ereğli-Kn.)
Eşiği dürten, çiftesine katlanır.(Emirdağ-Af.)
Fırsat bulur ölür, fırsat bulur dirilir. (İslambey-Krk.)
Geçti Kayapınar'ın suyu, sen bu günlük susuz uyu.(Aksaray-Nğ.)
Gelin başlı gelin. (Pınarbaşı-Ky.)
Gelinde ağız yok, kaynanada din, iman.(-Vn.)

3.2. Etnik Mizah

Bölge ağızlarında derlenen atasözleri incelendiğinde etnik unsurların da gülmece unsuru olarak az da olsa kullanıldığı görülmektedir. Çünkü genel itibariyle mizah, farklı kişilerden oluşan farklı kültürlerden de yararlanmaktadır.

Etnik unsurlar olarak en fazla "Arap" ve "Çingene" kullanılmış, bunların yanında "Acem, Türk, Yörük, Türkmen" de bölge ağızlarındaki atasözlerinde yer almıştır.

"Acem pehpehe, Türk pohpoha gelir. (Göhlhisar-Brd.)" atasözünde olduğu gibi etnik karşılaştırma içeren tek bir örneğe rastlanmıştır.

Acem pehpehe, Türk pohpoha gelir.(Göhlhisar-Brd.)

Arap Arap'tan kırk yıl sonra hayfını almış "tez aldım" demiş.(-Gaz.)

Arap biner bey oldum sanır, lağlaz aşa girer yağ oldum sanır.(-Isp.)

Arap eli öpmekle dudak kararmaz.(ılgın-Kn.)
Arap, ağasını bilir.(Eğridir-Isp.)
Çam odununun özü mü olur, çingenenin sözü mü olur.(Fethiye-Mğ.)
Çingen göçünce bayılmaz.(Silifke-İç.)
Çingen şaşırınca karısına hala der.(Mudunu-Bo.)
Çingen, çingene çatmayınca kasnak boğaza geçmez.(Menteşe-Dz.)
Çingene bir olsa şekerle beslenir.(Manyas-Ba.)
Çingene çingeneden köy kıskanır.(-Brd)
Çingene kızı hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz.(Topraktepe-Ml.)
Çingenede kapaklı sahan olmaz.(-Tr.)
Çingeneden çoban olmaz, Yahudiden pehlivan.(-El.)
Çingenenin ekmeği rüyasına girer.(-Dy.)
Çingeneylen ahbab olma, mükâfatın kalburdur.(Divriği, Sv.)
Dokuz Arap'ın aklı bir incir çekirdeğini doldurmaz.(Tavas-Dz.)
Her gün bayram olsa, Çingene bazlama yer.(Çameli-Dz.)
Kız alırsan söğütten, at alırsan yörükten al.(Söğüt-Bil.)
Türkmen işler tat yer, eşek işler at yer.(-Vn.)
Türk'ün aklı gözünde saklı.(Eğridir-Isp.)
Türk'ün gözü alda olur.(-Nğ.)
Yörük göçü gide gide düzelir.(Emirdağ-Af.)
Yörük ne bilir bayramı, lık lık içer ayranı.(Akseki-Ant.)
Yörük yörüğün, keçe gayretin güder.(Alanya-Ant.)

3.3. Ticaret Hayatı

Atasözlerindeki mizah ögesinin çeşitli meslek grupları ve iş hayatından da yararlandığı görülmektedir. Ticaret hayatını içeren örneklerde gülmece unsuru yaratmak için daha çok kâr-zarar hesabı ve uyanıklık vurgusu yapıldığı dikkat çekmektedir.

Meslek gruplarından hareketle gülmece barındıran örneklerde daha çok "bakkal, berber, kasap, çerçi, değirmenci, demirci, hamamcı, marangoz, testici" gibi meslekler tercih edilmiştir. Elbette ki bunlar aynı zamanda halkın sosyal hayatının da bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Ağ mal, kara gün içindir.(Şavşat-Ar.)
Ak itin, ayrıncıya zararı var.(Gürün-Sv.)
Akara kokara bakma, çuvala girene bak.(Yeşilyurt-Ml.)
Akl başta sermaye, bol kazan da helva ye.(Ardeşen-Rz.)
Aklı uyanık kişi, eliyle işler işi.(Karapınar-Kn.)
Aklı yetmeyenin devesini gütmeye.(Kadirli-Ada.)
Al malın iyisini çekme kaygısını.(Suşehri-Sv.)
Alan olmayınca satan neylesin.(Akkuş-Or.)
Alan satandan umar.(Niksar-To.)
Alıcı, kesiciyi dinleme.(Bor-Nğ.)
Alın terlemeyince mal kazanılmaz.(-Vn.)
Alıncaya kadar sen kendilerine yalvar, aldıktan sonra kendileri sana yalvarsın.(-Gaz.)
Âlim olmak istersen durma yaz, rençber olmak istersen durma kaz.(Yeşilyurt-Ml.)
Alma alı, satma kırı, yağzın binde biri, ille doru ille doru.(Bala-Ank.)
Alma çengenden hamuru, laf eder samuru samuru.(Bucak-Bdr.)
Alma kimi malım olsun, satılmazsa çir ederim.(-Bt.)
Almanın biri bin kuruşa ise gene soy, hıyarın bini bir paraya ise gene soyma.(-Gaz.)
Ar eden, kar etmez.(Niksar-To.)
Arasa baştanbaşa dükkân, herkes rızkını yer.(-Gaz.)
Arsızla hırsızdan yüzün suyun satın al.(Ayaş-Ank.)
Arşınla mal alan halebîyle satar.(Hanak köyleri-Kr.)
At alırsan taydan, kız alırsan soydan al.(Eğridir-Isp.)
At alırsan yazın, deve alırsan güzün, avrat alırsan gezin ha gezin.(Yerköy-Yz.)
Atının nalını, mihünü hesap eden at alamamış.(Tirebolu-Gr.)
Ayı vurulmayınca postu satılmaz.(Çamlıdere-Ank.)
Bağ sahibi bağını vermiş, bağ verici bir salkım üzüm vermemiş.(-Bt.)
Bağcı, malcıyı sevmez.(Dazkırı-Af.)

- Bak tarağına, al bezini.(Muradiye-Rz.)
Bakkal fındığı ile yar sevilmez.(Dinar-Af.)
Bakmadan alma, boş yere yanma.(Gemerek-Sv.)
Berberin oğlu, kasabın oğlunu yenmiş.(İlyas-Brd.)
Beşe çalış, üçe çalış, heçe çalış.(-El.)
Bıçakçının bıçağı olmaz.(Çıldır-Kr.)
Bir çuval buğdayın mosturası birer avuç.(Boğazlıyan-Yz.)
Bir malın iyisini alırsan tek alırsın, kötüsünü ise çok kezler.(Güdül-Ank.)
Bostancıya kelek satılmaz.(Mudurnu-Bo.)
Bozuk satın varsa köylüye onart.(-Brd.)
Bulanık su balıkçının yarı kazancıdır.(Germencik-Ay.)
Cevahir çarşısında boncuk satılmaz.(Mudurnu-Bo.)
Çerçi ne satar, kalbindekini satar.(İlgın-Kn.)
Çok malın hesabı, az malın azabı çok olur.(Hüseyinlik-El.)
Değirmenciye salğı salmışlar, o da müşteriye salmış.(Yeşilyurt-Ml.)
Demirci deli gerek, nacar akıllı.(-Gaz.)
Demirci tokaya, çulha yakaya gülmez.(-Ada.)
Demirciden kömür alınmaz.(Erfelek-Sn.)
Demircinin canı demirden berk gerek.(-Gaz.)
Deve sahibi şan sahibi; koyun sahibi, mal sahibi, yeler onmaz bağ sahibi.(-Gaz.)
Dükân kapısı, hak kapısı.(İğdir-Brs.)
Ekmeği ekmekçiden al, beş kuruş da üste ver.(Tirebolu-Gr.)
Ekmeği ekmekçiye pişirt, bir ekmek de gazla ver.(-Bt.)
Ekmeği fırıncıdan al da bir noksan olsun.(Akkuş-Or.)
Eskiye bitpazarında satarlar.(Ayaş-Ank.)
Eşegini övmeyen çerçi olmaz.(-Gaz.)
Eşek anırtmaz, çerçi çağırılmaz.(Gündüzbey-Ml.)
Hamamcının parası zibilde bağlı gerek.(-Gaz.)
Hancının hanı yanmış, yolcunun umrunda mı?(Ünye-Or.)
Her usta kürek yapar ama sapını ortaya düşüremez.(Balıncak-Gr.)
Kel başı berber yüler.(Seydişehir-Kn.)
Marangozun kapısı olmaz.(-Vn.)
Satın alma sarımsak, sapına kadar tatlı olur.(Ermenek-Kn.)
Sermayesiz bakkal, turp tohumu satar.(-Vn.)
Şakirt bez dokur, usta tez dokur.(Beyşehir-Kn.)
Tahsildarın iyisi öküzün tekini, kötüsü çiftini sattırır.(Eğridir-Isp.)
Terazisi tezekten olanın, dirhemi boktan olur.(-Vn.)
Terzinin dikişi kötü, ayıbını öreten ütü.(Balıncak-Gr.)
Testici suyu kendi çanağından içer.(Akşehir-Kn.)
Tüccarın bir günü, ekincinin bir yılı, azabın var ömrü.(-Gaz.)
Ucu satan tez satar.(-Tk.)
Veresiye dediler alasım geldi, istemeğe geldiler ölesim geldi.(Yeşilyurt-Ml.)
Veresiye göbek atılmaz.(Bahçe-Ada.)
Vergili kulum, sevgili kulum.(Mudurnu-Bo.)
Verme malın veresiye akar gider Karasuya; baş yarıılır, kol kırılır, sulh ederler yarısına.(Pınarbaşı-Ky.)
Yongacı yanında durma helvacı yanında durur.(Dazkırı-Af.)

3.4. Aşağılama ya da Şiddet İçerikli

Mizah, yaratmak istediği gülmece atmosferini öncelikle aksaklık ve zıtlıklardan hareketle oluşturmaktadır. Bölge ağızlarından derlenen atasözleri incelendiğinde de insan ve hayvanların noksan, kusur veya zayıflıklarının kullanılmasıyla aşağılama ya da şiddet içerikli bir gülmece oluşturulduğu görülmektedir.

"Kirpi de yavrusunu "pamuğum" diye severmiş.(Gemerek-Sv.)", "Solucan yılanla ölçülüyorum derken beli üzülmüş.(Fatsa-Or.)" gibi hayvanların zayıflıklarını içeren örnekler ve "Kel baş yastığını, kurtlu bulamaç kursağını arar.(Acıpayam-Dz.)", "Köse bir tarak bulmuş, ne bulmuş sevinmiş ne yitirmiş tasalanmış.(Manyas-Ba.)" gibi insanların noksan ya da kusurlarını içeren örnekler bu başlık altında oldukça fazla yer almaktadır.

Acemi çebiş ya kendini ya da yavrusunu yer.(Gündüzbey-Ml.)
Ahmet ölür, Mehmet gömülür.(Balıncak-Gr.)
Arsız adama söz neylesin, kokmuş ete buz neylesin.(-Gaz.)
Arsız allanmaz, çayır çillenmez.(Gemerek-Sv.)
Arsıza öğüt neylesin, karaya sabun.(Gürün-Sv.)
Arsızın ar nesine, göyneği uzun don nesine.(Gülnar-İç.)
Atasız uşak, yularsız eşek (gibidir). (-Isp)
Atın ahmağı rahvan, itin ahmağı tazı.(Gürün-Sv.)
Atın aksağı eşekten yığrik olur.(Şavşat-Ar.)
Atla konuşan at, itle konuşan it olur.(Seyitgazi-Es.)
Avcının buğdayını ambarda bit yemez.(Dazkırı-Af.)
Avradın ahmağı, sacayağından çakmağı.(Yeşilyurt-Ml.)
Ayağı yere yakın olandan kork.(Acıpayam-Dz.)
Ayının ahmağı kayganadan pay umar.(Hanak köyleri-Kr.)
Azgın itin sonu uyuz olur.(Topraktepe-Ml.)
Baba akıyla adam, adam olmaz.(Kilise-Ml.)
Baba malı tez tükenir, yazık yolda azana.(-Bt.)
Baban öldüyse yalanlarını da mı götürdü.(Sütçüler-Isp.)
Babası ölen, ağa oldum sanır; anası ölen, hanım oldum sanır.(-Ada.)
Bacağı bodur, Allah'ın belası odur.(Suşehri-Sv.)
Bacağı kısıdan, sakalı kösedan sakınmalı.(Ayaş-Ank.)
Baktın kar havası ve gel kör olası.(-Bil.)
Baktın martın dokuzu, sal çayıra koca öküzü.(-Tk.)
Bal arıdan, kavga karıdan çıkar.(Dazkırı-Af.)
Baş kesenin başı olmaz.(Çınaralan-Sn.)
Batmış kağını koca öküz çıkarır.(Mudurnu-Bo.)
Bey buyurur, cellât keser.(Bor-Nğ.)
Bir çocuğun kırk ebesi olursa, ya kör olur ya topla.(-Isp.)
Bir deli olmazsa bir akıllı geçinemez.(Niksar-To.)
Bir deliyle bir akıllı bir kılı kırmamış.(Hekimhan-Ml.)
Bir mercimek, bir göz çıkarmış.(Yeşilyurt-Ml.),
Bir pisliği bir külek toprak örter.(Yeşilyurt-Ml.)
Biri biri, adamı yer diri diri.(Gürün-Sv.),
Bitli kaşınmış, aç umsunmuş.(Gürün-Sv.)
Borç alınırken dost, ödenirken düşmandır.(İskeçe-Yunanistan.)
Boynuz öküze, semer eşeğe yük olmaz.(Yeşilyurt-Ml.)
Boyundurduğu koca öküz çeker.(Mahmudiye-Af.)
Bu oynamanın bir ağlaması vardır.(Çıldır-Kr.)
Büyüğün yoksa şapkana danış.(-Bt.)
Büyük söz büyük lokma yutturur.(Küre-Ks.)
Cahil adam, yarım adam.(Alanya-Ant.)
Cahile söz yetmez, çalıda gül bitmez.(Feke-Ada.)
Cavurun ekmeğini yiyen kılıcını sallar.(Menteşe-Dz.)
Cılk yumurtadan cücük çıkmaz.(Ürgüp-Nş.)
Çabalayan öküz çifte çok gider.(-Vn.)
Çalışkan dağları aşar, tembel yolları şaşar.(Ereğli-Kn.)
Çalışmayan ekmeği köpeğe vermiş, köpek yememiş.(Atıkar-El.)
Çapıtlıya çalı düşman.(-Gaz.)
Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder.(-Ks.)
Çok gülen deli akıllanmaz.(Harput-El.)
Çok karınca deveyi öldürür.(-dy.)
Çok ye, ol helek; az ye , ol melek.(Gemerek-Sv.)
Dağ başı dumandan, insan başı yamandan kurtulmaz.(Feke-Ada.)
Dar yerin pilavındansa gen yerin dayağı.(-Vn.)
Deli deliyi bulur, imam ölüyü bulur.(Niksar-To.)
Deli gününü görmüş, akıllı demiş: "benim günüm geride.".(Suşehri-Sv.)

- Deli olacağına delik olsun.(Eğridir-Isp.)
Deli, dağı dolandığı değil, sahibini de dolandırır.(-Gaz.)
Deliden deli doğar.(-Vn.)
Delinin alı yeşili olmaz.(Ayaş-Ank.)
Delinin başı ucunda yatmaktan, akıllının ayağı ucunda yatmak hayırlıdır.(-Gaz.)
Delinin uyuklaması da deli, sayıklaması da.(-Gaz.)
Deliyi dövmeden korkutmalı.(Bala-Ank.)
Deliyi düğüne çağırılmışlar; evimizden rahat demiş, oturmuş aşağı gitmiş.(-Ada.)
Deve hörgücünü görse çatlar.(-Hat.)
Dilenci ile yalancının sözüne güven olmaz.(-Isp.)
Donunun yırtığına bakmadan poyraza karşı gitme.(-Brd.)
Dövüş günü bulunma, ertesi gün bir ayıp diyen bulunur.(Eğridir-Isp.)
Dul herif kuyruk yedirir, genç oğlan yumruk yedirir.(-Vn.)
Durgun öküzün ıslık canına minnet. (Alanya-Ant.)
Düğün aşıyla tazı tavlalmaz.(Dazkırı-Af.)
Dürtmeyince eşek gitmez.(Yeşilyurt-Ml.)
Düşmana ekmeği yağla da ver.(Akkuş-Or.)
Düşmandan dost, ayıdan post olmaz.(Baskil-El.)
Eğri ağaca yayım deme, her gördüğüne dayım deme.(Mudurnu-Bo.)
Eğriyi dövmeyince, doğru bulunmaz.(Gercüş-Md.)
Ekşi hamur, turşu ekmeği mideni harap eder; yanı koduklu karı evini harap eder.(-Vn.)
El adamı koyun eder, üstelik de meletir.(-Af.)
El arı, kabir azabından büyüktür.(-Vn.)
El aş, ya karın ağrıtır ya baş.(Aksaray-Nğ.)
El bilmez ağrısı, döver sağrısı.(Alaçam-Sm.)
El tavuğunu besleyenin kümeste pisliği kalır.(Ermenek-Kn.)
Elbise oynatır, para söyler.(Alanya-Ant.)
Elden yiyen börmüş, keseden yiyen çökmüş.(-Gaz.)
Ele güvenen ersiz, oynaşa güvenen yarsız kalır.(Şebinkarahisar-Gr.)
Elin delisine doyulmaz, deli ocaktan gerek.(Bahça-Ada.)
Elin iyisi, domuzun dayısı olmaz.(Paçacıoğlu-Uş.),
Elti eltiden hoş olmaz, elti eteğinden peş olmaz.(Taşova-Ama.)
Eşek dövme ile at olmaz.(Alanya-Ant.)
Etme kulum bulursun ingildeye ingildeye ölürsün.(-Vn.)
Etme kulum, görürsün zulum.(-Gaz.)
Fakiri dövmektense üstünü yırt.(-Vn.)
Fakirin yakasını kırma da kafasını kır.(Şavşat-Ar.)
Fıs fıstığı karıp düşman gözü çıkarmalı.(-Gaz.)
Fısıltı ev yıkar.(-Gaz.)
Fukara zenginin davuludur.(Mudurnu-Bo.)
Fukaranın işi, baklava yerken kırılır dişi.(-Gaz.)
Gam gam getirir, gam çöl getirir, çöl ölüm getirir.(-Dy.)
Garip gözü kör olur.(-İz.)
Geçen yılın kuzusu şişektir, selamsız geçen eşektir.(-Isp.)
Genç yumruk yedirir, ihtiyar kuyruk yedirir.(-Vn.)
Geveze köpek yolda kocar.(Yeşilyurt-Ml.)
Gezen pabuç bok getirir.(Hekimhan-Ml.)
Gider kazan karası, kalır yüzün hırası.(Selim-Kr.)
Gitti beyler paşalar, kellere kaldı köşeler.(Mudurnu-Ba.)
Giyen hammalsa diken hanımdır.(Bulancak-Gr.)
Göç geri dönerse, topla eşekli öne düşer.(Kadirli-Ada.)
Gölge köpeğin, gün uğursuzun.(Eğridir-Isp.)
Gönül umduğuna küser.(Yeşilyurt-Ml.)
Gönülsüz işin gözsüz oğlu olur.(Eğridir-Isp.)
Gördün sakat kapıyı kapat.(-Bt.)
Görmemiş, görmüş akıldan olmuş.(-Gaz.)

- Gözü aç olanın karnı tok olmaz.(Ardeşen-Rz.)
Gucuk köpekte takma kuyruk durmaz.(Pınarhisar-Krk.)
Gürk tavuk tara çıkmaz.(Hekimhan-Ml.)
Güvenme erine et teper derine.(Güdül-Ank.)
Hala ayıgıyla hanım olan şehri yıkar sestem.(Çıldır-Kr.)
Haline göre halay çek, bokuna göre bostan ek.(Hekimhan-Ml.)
Halsiz eşek, haline göre osurur.(Gercüş-Md.)
Hara su, hura su avradı kıran erkeğin kösesi.(Akçadağ-Ml.)
Hasisten sadaka istemişler, fetva söylemiş.(-Gaz.)
Hastanın başı yastıkta ezilir.(Eğridir-Isp.)
Hastanın dili, körün eli.(Ayaş-Ank.)
Her ağaçtan düdük olmaz, al haberi zurnadan.(Şavşat-Ar.)
Her akıl bir olsa, sığra çoban bulunmaz.(-Dv.)
Her delinin başına bayrak dikilse, bedesten de bez kalmaz.(-Gaz.)
Her horoz zibilliğinde yavuz.(-Gaz.)
Her zaman cüce sepet altında kalmaz.(-Vn.)
Hizmetkârdan ağa olsa ahır yıkar sesiyle, beslemeden hanım olsa hamamı yıkar taşıyla.(Keban-El.)
Irgalama çalıyı, sıçırma deliyi.(Bucak-Brd.)
Irgatın şaşkıını güne karşı oturur.(Acıpayam-Dz.)
Işıklı cüce sepet altında belli olur.(-Vn.)
İki analı sütten, iki evli bitten ölür.(Bucak-Brd.)
İti döge döge koyuna yollarsan koyun gütmez.(Niksar-To.)
İti dövmeden korkutması iyidir.(Niksar-To.)
İti öldüreğine yalını kes.(-Gaz.)
İyi oğul anasına bir kucak odun getirir, kötü oğul anasına bir sürü koca getirir.(Taşova-Ama.)
Kabadayı ölmüş de diğeli kalmış.(Yeşilyurt-Ml.)
Kadının iyisi arpadan aş yapar, kötüsü buğdaydan termos yapar.(İspir-Ezm.)
Kadının uzun saçlısı, ineğin öküz başlısı.(Ağın-El.)
Kara eşekte katır olmaz, elekçiden hatun olmaz.(Yeşilyurt-Ml.)
Kara ile sarıdan hörü, sarı ile sarıdan peri, iki karadan elinin körü doğar.(-Çr.)
Karga yavrusunu "pamuğum" diye severmiş.(-Nğ.)
Katır anasını beğenmezmiş.(Mudurnu-Bo.)
Kel baş yastığını, kurtlu bulamaç kursağını arar.(Acıpayam-Dz.)
Kel it kertinir, uyuz ile sürtünür.(-Ar.)
Kel, arsız; kör, yanaz olur.(Bünyan-Ky.)
Kelin utanacağı başı açılıncaya kadardır.(Mudurnu-Bo.)
Kelinin körü atma topalı unutma.(Divriği-Sv.)
Kirpi de yavrusunu "pamuğum" diye severmiş.(Gemerek-Sv.)
Korkma gözlüden sakın iki yüzlüden.(Eğridir-Isp.)
Kör körü, su çukuru bulur.(-Vn.)
Köpek yaza çıkarsam "kemikten saray yaptıracağım" dermiş.(Mudurnu-Bo.)
Kör atın, kör nalbantı olur.(-Vn.)
Kör ineğin kör buzağısı olmaz ya deli ineğin deli buzağısı olur.(Kadirli-Ada.)
Kör köre çit demese körün bağı yarılır.(Şavşat-Ar.)
Kör pazarsız olmaz, Pazar körsüz kalmaz.(-Gaz.)
Körden savaktan, meyvası bitmedik kavaktan sakın.(Ereğli-Kn.)
Körün değneği ya deliye ya doluya.(Yeşilyurt-Ml.)
Körün kele diyeceği olmaz.(Yeşilyurt-Ml.)
Körün taşı kelin başına değer.(Susuz-Kr.)
Körün taşı rast gelir.(Mazgirt-Tn.)
Köse bir tarak bulmuş, ne bulmuş sevinmiş ne yitirmiş tasalanmış.(Manyas-Ba.)
Köseyle alay edenin top kara sakalı gerek.(Mudurnu-Bo.)
Kuduz köpek başını yer.(Eğridir-Isp.)
Kuduz ölür amma daladığı da ölür.(Gürün-Sv.)
Lafını bilmeyen hödükler, sönmüş ateş körükler.(Mudurnu-Bo.)
Maraba insanı eder haraba.(-Vn.)

- Maymun aynaya bakar, kendi lakabını takar.(Şavşat-Ar.)
Nankör yemeği yer kabına pisler.(Mudurnu-Bo.)
Okumayı öğrenmeyen çuval taşımayı öğrenir.(Küre-Ks.)
Okunmadık düğüne kel oğlan gider.(Niksar-To.)
On paralık eşeğin beş paralık sıpası olur.(Akçadağ-Ml.)
Öveye etme özünde bulursun, geline etme kızında bulursun.(-Y.)
Parayı domuzun boğazına takmışlar da “Domuz ağa” diye çağırmışlar.(Kadirli-Ada.)
Sabreden derviş sıkıntıdan gebermiş.(İskeçe-Yunanistan.)
Sağıra söz, topla yol yetmez.(Nallıhan-Ank.)
Sak çobandan sağır köpek yeğdir.(Dinar köyleri-Dz.)
Sakar kısrağın yalama tayı olur.(Mudurnu-Bo.)
Sen köprü olursan herkes üstünden geçer.(Alanya-Ant.)
Solucan yılanla ölçülüyorum derken beli üzülmüş.(Fatsa-Or.)
Soydur çeker, topaldır seker.(Çal-Dz.)
Tamahkârın gözünü toprak doyurur.(Güdül-Ank.)
Taş at da kolun açılsın.(Eğridir-Isp.)
Taş ol da baş yar.(Gemerek-Sv.)
Tavşanı tazı tutar, çalımı avcı satar.(Küre-Ks.)
Tembel badem yemek ister, kabuğunu kırmağa üşenir.(Mudurnu-Bo.)
Terlemeden mal, hırlamadan can alınmaz.(Mesudiye-Or.)
Topal keçi de kör tekenin yareni.(Divriği-Sv.)
Tutulan sakal yolunur.(-Gaz.)
Tüy de akıl olsa ayıda bitmez.(Ünye-Or.)
Uyuz itte gümüş kuşak bulunmaz.(-Çr.)
Uzun gidenin ayağını keserler.(Kuyucak-Ay.)
Uzunda hüner olsa çamda hıyar biter.(Eğridir-Isp.)
Yavuz it yarasız olmaz.(Gürün-Sv.)
Yaz yağmuru yalancı olur, abdal kızı dilenci olur.(Yeşilyurt-Ml.)
Yelin ahır yağaş, şakanın ahır döğüş.(Tirebolu-Gr.)
Yengece: “ Niçin yanın yanın yürüyorsun?” demişler; “Serde kabadayılık var.” demiş.(Merzifon-
Ama.)
Yoğurt kışın beyler önünde, yazın keller önünde.(Merzifon-Ama.)
Yolcunun ağ sakallısını döverler.(Kadirli-Ada.)

Sonuç

Milletlerin tarihi süreçte biriktirdikleri örf, âdet, gelenek ve görenekler, kabul ve retler, maddî ve manevî değerlerin oluşum aşamasında; mizah etkili bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gerekçeyle de mizah kavramını açıklamak için ortak bir tanım yapabilmek yüzyıllardır mümkün olamamıştır. Toplumun hangi durumda neye nasıl tepki vereceği “komik veya gülme”nin hangi şartlarda gerçekleştiği, toplumu meydana getiren bireylerin yaşı, cinsiyeti, statüsü, eğitimi gibi değişkenler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tam olarak bir açıklamaya hâlâ muhtaç olsa da mizah etkisi Türk kültürünün ve özellikle ilk dönemler için sözlü geleneğin can damarları olan atasözlerinde belirgin bir biçimde göze çarpmaktadır.

Atasözleri Türkçenin sözvarlığı içerisinde hem zengin ve köklü hem de dinamik bir geleneğe sahiptir. Dinamiklik boyutunu Standart Türkçeye aktarılanlar dışında ağızlarda yaşayanlar oluşturmaktadır. Bazen farklı varyantlarda bazense ilk ve tek orijinal şekilleriyle sözvarlığındaki yerini koruyan atasözleri mizahın da en fazla etkisini gösterdiği türler içinde sayılmalıdır.

Mizahın edebî ürünlere uyarlanması çalışmalarına bakıldığında pek çok farklı kıstasın kullanıldığı görülmektedir. Bunun sebebi de mizah tanımında olduğu gibi mizahın türlere ayrılmasında da farklı görüşlerin olmasıdır.

“Mizah türleri, önemini; toplumdan topluma aktarması ve o toplumun özelliklerini kullanmasından almaktadır. Mizah türlerinin ortaya çıkışını bir tek özelliğe bakarak açıklamamak gerekmektedir. Mizah türleri, hikâyenin, şiirin, resmin, tiyatronun, gösteri sanatlarının, fotoğrafın olanaklarından da yararlanmaktadır. “ (Öngören, 1998: 34). Burns 1998 yılına ait “mizahın türleri” adlı çalışmasıyla, 30’dan fazla mizah çeşidini, 6’ya indirmiştir. Bunlar:

Sözcük Oyunu: Mizah, bazı kelimelerin iki anlamıyla kullanılarak oluşturulur.

Etnik Mizah: Mizah, farklı kişilerden oluşan farklı kültürlerden de yararlanmaktadır.

Basmakalıp Sözler: Mizah, belirli gruplar ve insan tipleri hakkında abartılı toplumsal kavramları kullanmaktadır. Mizah çeşitleri içinde aynı cümleler, benzer kişiler yer alır.

Ticaret Hayatı: Mizah, çeşitli meslek gruplarına ve iş hayatına ilişkin konulara da girmektedir.

Aşağılama ya da Şiddet İçerikli: Mizah insan ve hayvan kusur veya zayıflıklarını küçümser ve bunu kendi içinde kullanır.

Cinsel İçerikli: Mizah, doğrudan veya dolaylı olarak cinsel içerikli konulara da yer verir (Öngören 1998: 15).

Bu çalışmada Bölge ağızlarından derlenen yaklaşık 4248 atasözü Burns'e ait mizah türleri sınıflaması esas alınarak dört ana başlık altında tasnif edilmiştir. Mizah türleri içerisinde yer alan "Basma Kalıp Sözler" ile "Cinsel İçerikli" mizah başlıkları çalışmaya dâhil edilmemiştir. Atasözleri oluşturulma şekli bakımından zaten basmakalıp sözlerden ibaret oldukları için ayrıca bir tasnife gerek duyulmamıştır. Cinsel içerikli öğeler ise atasözleri içerisinde aşağılama ve şiddet amaçlı kullanıldığından yine çalışmada ayrı bir başlık olarak yer verilmemiştir.

Bölge ağızlarından derlenen atasözleri incelendiğinde "gülmece"nin en çok insan ve hayvan noksanlık, kusurlarından yararlanılarak kullanıldığı görülmektedir. Elbette ki bunda mizahın doğasının aksaklıklara dayanması vardır. Bu zıtlıklar, bölge ağızlarında ya insanların kel, kör, köse gibi kusurları ya da hayvanların noksanlıklarıyla birleştirilerek aşağılama içerikli bir gülmece meydana getirilmiştir. Şiddet odaklı gülmece de yine bölge ağızlarındaki atasözlerinde "Yolcunun ağ sakallısını döverler.(Kadirli-Ada)" vb. örneklerde karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda yer alan ticaret hayatından hareketle gülmece oluşturulmuş atasözlerinde genel olarak iş hayatının seyri ve yaşanan aksaklıkların yanında özellikle bazı mesleklerin de gülmece oluşturmak için tercih edildiği görülmüştür. "Bakkal, berber, kasap, hamamcı, marangoz, demirci" gibi güncelliğini devam ettiren mesleklerin yanında "çerçi, değirmenci, testici, yongacı" gibi artık kullanımdan düşmeye yüz tutanlar da atasözlerin de yer almıştır.

Çalışmamız sonucunda ağızlarda varlığını sürdüren atasözleri içerisinde mizah unsurunun en fazla "Aşağılama ya da Şiddet İçerikli" olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Sözcük oyunları ise atasözlerinin çıkış ve oluşturulma noktalarından biridir. Bölge ağızlarından derlenmiş atasözlerinden gülmece içerenlerin %57.85'inin "Aşağılama ya da Şiddet İçerikli", %20.11'inin "Ticaret Hayatı", %15.15'inin "Sözcük Oyunu" ve %6.88'inin de "Etnik Mizah" başlıkları altında yer aldığı tespit edilmiştir. Genel itibariyle milletin yaşam tarzını ortaya koyan atasözleri gülmece unsuru çerçevesinde insanlara; kabul ve retleri bazen basmakalıp bazen de iğneli bir dille aktarmış ve nesiller boyu da aktarmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1999). *Anlambilim*, Ankara: Engin Yayınevi.
- (1998). *Her Yönüyle Dil*, Ankara: TDK Yayınları.
- (1999). *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSOY, Ömer Asım (1993). *Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- [BAAD] (2009). *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BERGSON, (1945). *Gülme (Le Rire)*, Çev. Mustafa S. Tunç, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ERDEM, Servet (2010). Atasözlerinde Metaforların İşleyişi, *Millî Folklor*, S. 88, ss. 33-37.
- MORREALL, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*, İstanbul: İris Yayınları.
- ÖNGÖREN, Ferit (1998). *Türk Mizahı*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1995). *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- TÜRKMEN, Fikret (1990). "Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Söz ve Hareket Komikliği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırdedilmesi İçin Bir Metod Denemesi", *I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri*, ss. 361-370.
- (1996). "Anadolu Mizahında Bazı İnan ve Arap Kökenli Mizah Tipleri" *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S.1, ss. 1-7.
- (1996). "Doğu ve Batı Dünyasında Mizah Anlayışı", *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. 34, (1-2), ss. 173-185.
- (1996). "Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkraları", *Türk Kültürü*, S. 34, (403), ss. 9-15.
- (1997). "Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu", *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*, ss. 47-52.
- (2002). "Gülme Teorileri ve Bursa Yöresi Yörük Fıkralarının Analizi", *Uludağ Üniversitesi I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ss.367-375.

EK

İl Adlarının Kısaltmaları

Adana	Ada.	İzmir	İz.
Adıyaman	Adi.	Kars	Kr.
Afyonkarahisar	Af.	Kastamonu	Ks.
Ağrı	Ağ.	Kayseri	Ky.
Amasya	Ama.	Kırklareli	Krk.
Ankara	Ank.	Kırşehir	Krş.
Antalya	Ant.	Kocaeli	Kc.
Artvin	Ar.	Konya	Kn.
Aydın	Ay.	Kütahya	Kü.
Balıkesir	Ba.	Malatya	Mal.
Bilecik	Bil.	Manisa	Mn.
Bingöl	Bn.	Kahramanmaraş	Mr.
Bitlis	Bt.	Mardin	Md.
Bolu	Bo.	Muğla	Mğ.
Burdur	Brd.	Muş	Mş.
Bursa	Brs.	Nevşehir	Nş.
Çanakkale	Çkl.	Niğde	Nğ.
Çankırı	Çkr.	Ordu	Or.
Çorum	-Çr.	Rize	Rz.
Denizli	Dz.	Sakarya	Sk.
Diyarbakır	Dy.	Samsun	Sm.
Edirne	Ed.	Siirt	Sr.
Elazığ	El.	Sinop	Sn.
Erzincan	Ezc.	Sivas	Sv.
Erzurum	Ezm.	Tekirdağ	Tk.
Eskişehir	Es.	Tokat	To.
Gaziantep	Gaz.	Trabzon	Tr.
Giresun	Gr.	Tunceli	Tn.
Gümüşhane	Gm.	Şanlıurfa	Ur.
Hakkâri	Hak.	Uşak	Uş.
Hatay	Hat.	Van	Vn.
Isparta	Isp.	Yozgat	Yz.
İçel	İç.	Zonguldak	Zn.
İstanbul	İst.		